

**Lettlestversjon av
rapporten**

**Retten til
selvbestemmelse –
fra vergemål til
beslutningsstøtte**

Lettlestversjon av rapporten

Retten til selvbestemmelse – fra vergemål til beslutningsstøtte

Likestillings- og diskrimineringsombudet

Oslo, 23. september 2021

Innledning

LDO har laget en rapport som heter

«Retten til selvbestemmelse:
fra vergemål til beslutningsstøtte».

LDO står for Likestillings- og diskrimineringsombudet.

I lettlestversjonen har vi forsøkt å oppsummere
det viktigste fra rapporten.

Vi håper at mange vil lese lettlestversjonen.

Hvis du vil vite mer om det å ha verge
eller vergemål etter å ha lest rapporten,
kan du stille spørsmål og få informasjon
fra en av de organisasjonene som er listet opp
på slutten av denne lettlestversjonen.

LDO er ansvarlige for innholdet i rapporten
og lettlestversjonen.

Om rapporten

LDO jobber med likestilling for alle personer – også de som har utviklingshemming.

Mange personer med utviklingshemming har verge.

Å ha verge betyr at du har en person som hjelper deg med å ta avgjørelser om økonomi eller personlige forhold. Et eksempel på personlige forhold kan være å få hjelp til å søke om støttekontakt fra kommunen.

Denne rapporten handler om at mange som har verge, ikke synes at dette fungerer så bra.

Grunnen til at mange er misfornøyd, er fordi vergen bestemmer over den som har verge, istedenfor å gi personen hjelp til å bestemme selv.

LDO har i denne rapporten undersøkt hvordan det er å ha verge, hva som ikke fungerer med vergeordningen og hvordan Norge kan bli bedre til å hjelpe de som trenger støtte til å ta avgjørelser.

Dette sier reglene

I Norge er det lover og regler som sier at personer som trenger hjelp med økonomi eller til å ta avgjørelser om personlige forhold, kan få verge.

For å få verge må du ha en diagnose og behov for å ha verge.

Dersom du har utviklingshemming og trenger støtte, kan du få verge.

En verge skal alltid høre på hva du mener og hva du vil.

Mange personer forteller likevel at vergen bestemmer over personene de skal hjelpe og ikke alltid gjør som personene selv vil.

Alle mennesker har rett til å bestemme over seg selv, sitt eget liv og sin økonomi.

Detta står i artikkel 3 og artikkel 12 om FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

FN står for Forente Nasjoner.

Å bestemme over seg selv kalles for selvbestemmelse.

Det er viktig for alle mennesker å ha selvbestemmelse.

Det kan være vanskeligere å ha selvbestemmelse hvis man har verge.

LDO mener at måten man har verger på i Norge i dag, ikke innebærer at personer får bestemme nok over seg selv og sitt eget liv.

Istedenfor å ha verger mener LDO at Norge bør ha noe som kalles beslutningsstøtte.

Beslutningsstøtte betyr at de som trenger hjelp til å ta avgjørelser, får støtte av noen andre til å bestemme selv. Det betyr at ingen bestemmer over deg, men at du får hjelp til å ta egne valg.

FN mener at beslutningsstøtte er bedre enn å ha verger. Grunnen til det er man må lytte til og respektere personens egne ønsker og vilje, når personen har beslutningsstøtte.

Dersom du har verger, men ikke vil ha det lenger, kan du si ifra til noen som kan hjelpe deg, og som du stoler på. Det står en liste over organisasjoner i slutten av denne rapporten som du kan henvende deg til for å få hjelp med dette.

Intervjuer med personer med utviklingshemming som har verge

Det finnes lite informasjon om hvordan personer med utviklingshemming synes det er å ha verge.

For å vite mer om hvordan det er å ha verge, har LDO intervjuet åtte personer som har verge.

LDO intervjuet fire kvinner og fire menn.

De bodde på ulike steder i Norge og var mellom 20 og 40 år.

Mange av de som ble intervjuet forstod ikke ordet verge og hva en verge er. Flere synes at det heller burde hete «hjelper».

Ingen husket at de hadde blitt spurt om de ville ha verge, hvem som skulle være verge, og hva de egentlig trenger hjelp til. Mange hadde aldri møtt vergen sin.

Alle sa at de ønsket hjelp og støtte av noen, men mange ville bestemme mer selv.

Noen ville bestemme mer over hva de bruker penger på, og noen mente de fikk for lite penger.

Noen ville ha en annen verge.

De som var mest fornøyd med vergen sin,
var de som hadde en i familien som verge.

Noen følte at de ble kontrollert av vergen sin,
noen fikk ikke velge fastlege selv, og noen
fikk ikke være med på å ta avgjørelser om egen økonomi.

Mange sa også at de ansatte som gir helse- og omsorgstjenester,
ikke respekterte deres ønsker.

Noen sa at de ansatte låste seg inn i leiligheten deres
uten å spørre først.

Flere sa at de ble behandlet som et barn av ansatte i kommunen.

Mange fortalte at de ikke fikk ha besøk
da koronaviruset kom til Norge.

Noen av personene fortalte at de ansatte i boligen
hadde truet med tvang når de protesterte på regler i boligen.
Noen sa at de ble sinte og lei seg av å ikke få
bestemme mer selv.

Noen sa at de ikke fikk nok hjelp fordi de ansatte misbruker
hva det betyr å ha selvbestemmelse og bestemme selv.

Det kan føre til at noen ikke får den hjelpen de trenger eller at de ikke får dratt på aktiviteter.

Alle sa at det å bestemme selv er veldig viktig.

En sa at det handler om å være selvstendig og voksen.

To andre sa at det er en rettighet man har.

Flere sa at det er viktig å trene på å bestemme selv.

De sa også at det er bra å få støtte til å ta egne valg

og få tro på at man kan klare å bestemme selv.

LDO mener at det personene fortalte oss i intervjuene,

viser at Norge trenger bedre regler som sørger for

at alle får bestemme mer selv.

Å bestemme selv i eget liv er en rettighet som alle har.

Mange visste heller ikke hvor de kunne gå

for å få mer informasjon og hjelp.

LDO mener at det bør finnes flere steder

hvor personer kan henvende seg for å få hjelp og informasjon,

dersom de ikke får nok støtte av vergen sin

eller av ansatte i kommunen.

Undersøkelse om det å få verge

Det er Statsforvalteren som bestemmer at noen skal ha verge. Statsforvalteren er et organ som representerer staten i fylket der du bor.

Det er mange personer som jobber for Statsforvalteren.

LDO har undersøkt hvordan statsforvalterne jobber når de bestemmer at noen skal få verge.

Vi har også undersøkt om personen får være med å bestemme hvem som skal være verge og si hva de trenger hjelp til.

LDO undersøkte 111 saker som handler om personer som får tildelt verge av statsforvalterne.

LDO fant ut at statsforvalterne mange ganger ikke gjør egne undersøkelser av hva personen trenger hjelp til og vil.

I mange av sakene skriver fastlegen til personen at personen ikke kan bestemme selv.

Når fastlegen har sagt at personen ikke kan bestemme selv, spør heller ikke statsforvalteren hva personen vil ha hjelp til.

Statsforvalteren snakker med nesten halvparten av de som trenger hjelp, når de bestemmer om noen skal ha verge. Mange får likevel ikke snakke med Statsforvalteren, selv om de har mange meninger om hva de vil ha hjelp til.

Når man ikke får snakke med Statsforvalteren, er det vanskelig å være med på å bestemme hvem som skal være verge og hva vergen skal hjelpe til med.

Statsforvalteren skriver noen ganger at de ikke trenger å snakke med personen, fordi personen har samme forståelse som et barn.

Dette er feil.

Voksne utviklingshemmede er ikke barn og alle har rett til å bli hørt, uansett hvor gamle de er.

LDO fant også ut at de som får verge, ofte får en verge som både skal hjelpe til med å bestemme over økonomien deres og over personlige forhold. Hvis personen ikke trenger hjelp til både økonomi og personlige forhold, som å søke om støttekontakt eller bolig, så er det ikke riktig at vergen skal bestemme så mye.

Undersøkelse av tilsyn med verger

Statsforvalterne skal også kontrollere at vergene gjør jobben sin.

Hvis man ikke er fornøyd med det vergen gjør,

eller tror at vergen gjør noe ulovlig,

kan man si ifra til Statsforvalteren.

Nederst i denne rapporten står det hvor man kan

henvende seg for å snakke med Statsforvalteren.

LDO har undersøkt 33 saker der noen har vært bekymret

for at vergen har gjort en dårlig jobb,

eller at vergen har gjort noe ulovlig.

Da skal statsforvalterne undersøke om vergen

har gjort jobben sin.

LDO synes at statsforvalterne gjør en viktig jobb

når de kontrollerer vergene og deres arbeid.

Likevel er det mye statsforvalterne kan gjøre bedre.

I flere av sakene hadde vergen tatt penger

fra personen de skulle hjelpe.

Dette er veldig alvorlig.

Selv om vergen hadde gjort noe feil, var det ofte at dette ikke førte til store konsekvenser for vergen. Noen ganger fikk vergen fortsette å være verge for andre, selv om vergen hadde gjort noe feil.

Når statsforvalterne undersøker om vergen har gjort noe feil, snakker de sjelden med personen som har verge. Statsforvalterne snakker nesten alltid med vergen. LDO mener at statsforvalterne må snakke med den som har verge, når de skal kontrollere om vergen har gjort jobben sin.

Statsforvalteren sender også ofte et brev til den som har verge, om at de skal undersøke om vergen har gjort noe feil. Et brev kan være vanskelig å forstå for mange. Derfor mener LDO at statsforvalterne må snakke med den som har verge, og høre hva personen synes om vergen sin.

Undersøkelse om hva vergen gjør i helse- og omsorgssaker

Mange personer med utviklingshemming får hjelp av kommunen sin gjennom helse- og omsorgstjenester.

Eksempler på helse- og omsorgstjenester fra kommunen kan være hjelp til å ta medisiner, hjelp til å dra på butikken eller å ha støttekontakt.

Dersom personen har en verge, har vergen ansvar for at personen får de tjenestene han eller hun trenger fra kommunen.

LDO ville undersøke hva vergen gjør for å sikre at personen får de tjenestene han eller hun trenger.

For å undersøke dette har vi sett på 117 saker fra en kommune.

Vi fant ut at personer med utviklingshemming sjelden blir spurt av kommunen om hva de trenger hjelp til.

Ofte snakker kommunen istedenfor med de ansatte eller andre som kjenner personen som trenger hjelp.

Vi fant også ut at vergen nesten aldri snakker direkte med kommunen og sier hva slags hjelp personen trenger. I mange saker kjenner ikke vergen personen så godt og passer ikke på at personen får de tjenestene som han eller hun skal ha.

I mange av sakene så vi at kommunen ofte stoler på hva fastlegen har sagt om personen, istedenfor å snakke med personen selv.

Hvis fastlegen har sagt at personen ikke kan bestemme selv, pleier ikke kommunen å sjekke hva personen ønsker og vil.

LDO mener at utviklingshemmede har rett til hjelp fra vergen sin til å søke og klage, slik at personen får de helse- og omsorgstjenestene som han eller hun trenger.

LDO mener at det kan være lettere å sørge for at personen får de tjenestene personen skal ha, dersom personen får hjelp til å ta beslutninger selv.

Bytt ut verger med beslutningsstøtte!

Undersøkelsene som LDO har gjort, viser tydelig at det å ha verge ikke fungerer bra for mange personer med utviklingshemming. Både kommunen og staten snakker ofte med vergen eller ansatte i kommunen, istedenfor å snakke med personen selv.

I mange saker så vi også at vergen ikke kjenner personen eller personens ønsker.

Hvis vergen ikke kjenner personen, er det vanskelig å hjelpe personen til å ta egne avgjørelser.

LDO mener at vi må bytte ut reglene om verger med regler om beslutningsstøtte.

Beslutningsstøtte skal sørge for at personen alltid blir hørt, og at valg tas ut i fra personens ønsker og vilje.

Beslutningsstøtte skal være frivillig og velges av personen selv. Personen skal være med på å bestemme hva han eller hun trenger og vil ha hjelp til.

Personen som trenger hjelp, skal selv velge hvem andre som skal hjelpe personen med å ta egne avgjørelser. Dette kan skje på et møte eller gjennom å holde råd.

LDO mener at det er staten som må finne ut nøyaktig hvordan beslutningsstøtte skal være.

Alle personer med utviklingshemming kan ha nytte av beslutningsstøtte.

Hvis personen ikke kan snakke, kan man finne ut av hva personen mener på andre måter.

Et eksempel kan være at familien til personen forteller hva slags interesser personen har og hva personen liker.

Det er også viktig at det finnes et sted der personer med utviklingshemming kan få mer informasjon og si ifra, dersom det er noe som ikke er bra med beslutningsstøtten de får. Dette kan for eksempel være en organisasjon som er til for å hjelpe de som har beslutningsstøtte.

LDO har laget denne rapporten for å få staten til å innføre beslutningsstøtte i Norge og slutte med verger. LDO mener at vi må få beslutningsstøtte i Norge innen to år – i 2023.

Her kan du finne mer informasjon om det å ha verge og dine rettigheter

Hvis du vil ha mer informasjon om det å ha verge, dine rettigheter når du har verge og hvordan klage på vergen din, kan du kontakte en av disse organisasjonene:

Statens sivilrettsforvaltning

Holbergs gate 1, 0166 Oslo

Telefon: 22 99 13 25

Nettside: <https://www.vergemal.no/for-deg-som-har-eller-trenger-verge.447435.no.html>

Statsforvalteren

Telefon: 69 24 70 00 (Oslo og Viken)

Nettside: <https://www.statsforvalteren.no/portal/Om-oss/Kontakt-oss/>

Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU)

Youngstorget 2 B, 7.etg, 0181 Oslo

Telefon: 22 39 60 50

Nettside: <http://www.nfunorge.org/>

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO)

Mariboegate 13, 4. etasje, 0183 Oslo

Telefon: 23 15 73 00

Nettside: www.ldo.no

© Likestillings- og diskrimineringsombudet 2021

Prosjekteier: Guri Hestflått Gabrielsen

Prosjektleder: Kjersti Skarstad

Prosjektmedarbeidere:

Martine Guntveit og Elida Steinsdatter Andersen

Forsidefoto: Sevak Aramyan

Utforming: Munch design

ISBN 978-82-8320-007-2 (elektronisk utgave)